

LEGE ZARRA (FORUA) (II): BEREIZTASUNAK

Foru ekanduen eta oituren ondorena da eta argi agertzen dausku zeintzuk ziran gure asaben balioak eta jokabideak.

Ekandua ez da besterik gauza bat sarritan egiñaz oitura lenengo biurtu eta azkenean oitura zar biurtu dana baiño. Ortik sortzen dira ba, lege oneik eta ez goitik bera agintariak ezarritako arauetatik, naizta legedi au Jaunak onartua eta zin egiña izan.

Aspaldiko erakundeen oitura izan da, buru-argizaleen asmapena, legeak laterriak egin bear dauzala, goian alkartu diran legegille batzuk dirala legeen iturria, baiña orrelan eginda sarritan etorten da ondamen-dia, goiko gizon orreik, zurrak eta jakitunak izan arren, eurak egindako legeak erriari ezarri eta erriak onartzen ez dauzanean eta orrelan legedi asko ez dira beste ezer-tarako izan liburutegietako liburu-toki batzuk beteteko baiño.

Baiña Lege Zarra, Forua, erriaren barrutik sortzen da, erriak bear dauanari erantzuten dautso eta erriak baliokotzak artzen dauana artzen dau.

Bizkai'ko Forua ba, ez da besterik ekanduen eta oituren bilduma baiño. Ori esaten da lege bakoitxaren asieran: "Lege Zar, ekandu eta oitura ebela eta orain lege lez agertzen dala..."

Oiturea iturri izan arren, iñoz lege-egilleak be sartzen dau bere eskua. Sarritan legea zar biurtuta ta bete barik geratzen da, edo oitura zar batzuk sasoi barriaren bidera ekarri bear izaten dira eta orduan legegilleak bere itza dauka, kontuz eta arduraz esan bear dan itza. Legeak egiteko almena ez da ariñegi artu bear. Esaterako, Legedi zarrak 112n. atalean, erositako ondasunak mobikor lez artzen dirala diño eta ori aldatu egin bear zala uste izanik, legegilleak erabagia artu eben: Ero-siak ziran ondasunak, gurasoakandik artutakoak lez, sendiarenak lez, kontau bear dirala.

¹
Batzuk ardura aundiz bat dabe gure lege oneik ete dauken zerikusirik jermanoen legeakaz edo eskandinaboenakaz. Oneik uste eben munduko legedi guz-tiak bi edo iru iturritatik etorriak dirala, baiña ez leuke aiztu bear legediak egiteko epe luze bat bear izaten dala eta legegintza orretara sartzen dala inguruko jakintza.

Baiña olako iturriak billatzea bide oke rra izan arren, beste okerkeri bat litzake gure legedi onek beste jñon-go legeakaz zer-ikusirik ez daukoala esatea, ugarte-antzera eta beste iñogaz artu-emonik izan barik bizi izan garala euskaldunok uste izatea. Zalantza barik, gure legediak ba-dauko zer-ikusia Aragoi eta Napa-rra'ko legediakaz. Joakin Kosta'k esana artu bear da kontuan: Bear ba'da, lege-alkarte bat zirala auñamen-di-inguruko errialde guztiak, Bizkai'tik Lerida'ra bitar-tean Baskoien oiñarri zarra kontuan eukela.

Legedi guzti oneik oitureari emoten dautsoe balio aundia, Naparroa'n esaterako legeak berak baiño geia-go balio izaten eban batzutan. Eta beste jokabide bat-guztiak batera daukena, notiña lenengo maillan ipintea da.

Foruan agertzen diran eskubideetan gauza bat dago nabarmena, eskubide bat agiri da beste guztien gaiñe-tik, erdi-aroko legedietan eta kristiñauen jokabidean argi agiri dan gauzea: aidean dagozen gauzak esaten eta agintzen ibilli barik, bide zeatzak eta ziurrak ager-tzen dabezela, Erregearen aginpideak zio argi barik ez dagian euki erritarrik epe luzean espetxeratuta. Olako zerbait agertzen da, baita, Angland-aldian "habeas cor-pus" esaten jakon aretan. Ori argi ta garbi, sarri eta ziur agertzen da gure Foruak daukazan lege za rretan. ■

OLAZAR'tar Martin'ek

**ZUGATZ BAT SARTU DAUA-
NARENA EZ DA ALPERREKO
BIZITZEA**

DANTE

BIZKAITARRAI BIZKAIERAZ